

HOLDENOVÁ, WENDY:
NARODILY SE, ABY PŘEŽILY.
MLADÁ FRONTA, PRAHA 2016, 311 S.

*Martin Lang*¹

Snaha nacistů o fyzickou likvidaci židovské populace byla beze sporu jedním z největších válečných zločinů. Konečné řešení židovské otázky ujednali nacističtí funkcionáři na konferenci ve Wannsee, 20. ledna 1942. Nedlouho poté začali být židé z Německem obsazených území systematicky vyvražďováni ve vyhlazovacích táborech. Do historie se tak černým písmem zapsala jména jako Belzec, Sobibor, Treblinka, Chełmno, Majdanek nebo Auschwitz-Birkenau (Osvětim-Březinka), kde během druhé světové války zahynuly miliony lidí.

Holocaust stojí poměrně často v zájmu historiků a tak existuje bezpočet publikací zabývajících se tímto tématem, ať již snažících se pojmut celou jeho historii (např. *Černá zem* od Timothyho Snydera), nebo prostřednictvím zážitků dobových účastníků přiblížit tehdejší události dnešnímu čtenáři. Britská spisovatelka Wendy Holdenová se rozhodla k dějinám holocaustu přispět druhou zmíněnou variantou. Ve své knize nazvané *Narodily se, aby přežily* předkládá veřejnosti příběh tří těhotných žen – Češky, Polky a Slovenky, které byly v roce 1944 transportovány do Osvětimi. Wendy Holdenová přitom zmíněné ženy, které se navzájem vůbec neznaly, sleduje již od jejich dětství a dospívání, přes vyrovnávání se se záváděním protižidovských zákonů, jejich zadržení a transport do Osvětimi, následně Freibergu a Muathausenu, kde pak došlo k jejich osvobození americkou armádou, až k jejich poválečným osudům.

Struktura monografie je vyvážená, text je rozdělen do deseti kapitol, doplněných o dobové fotografie, které se nacházejí také na předsádkách knihy. Součástí je také seznam lidí, o nichž se v textu hovoří, umístěný na konci publikace. Před úvodní kapitolou je navíc k dispozici mapa střední Evropy s vyznačenými důležitými místy, o nichž je v knize řeč, sloužící k lepší orientaci čtenáře. Součástí publikace je také bibliografie použité literatury a archivních pramenů, i seznam rozhovorů učiněných samotnou autorkou.

Ve třech úvodních kapitolách seznamuje autorka čtenáře s předválečným a posléze i válečným životem uvedených žen. Jedná se o velice zajímavou část knihy, neboť každá z žen pocházela z jiného společenského i geografického

¹ Autor recenze je doktorantem na Západočeské univerzitě v Plzni.

prostředí. První z nich – Priska Löwenbeinová – své mládí strávila ve Zlatých Moravcích na jihozápadním Slovensku, kde vystudovala tamní gymnázium a stala se učitelkou. Se svým manželem se v důsledku stupňujících se protizidovských nařízení přestěhovali posléze do Bratislavy, kde doufali, že budou, jakožto židé, méně nápadní. Čtenáři je tak předložen popis situace židovských rodin nejen v menších slovenských městech, ale také v samotné Bratislavě. Autorka se zde zároveň stručně věnuje politice Tisovy vlády a její spoluúčasti na transportech slovenských židů do koncentračních táborů.

Rachel Abramczykova pocházela z Pabianic nedaleko Lodže, druhého největšího polského města. V Polsku existovaly protizidovské předsudky již dávno před nástupem nacistů k moci, avšak Rachel se se svým bohatým manželem bez problému asimilovala. Po obsazení Polska německou a sovětskou armádou vzniklo v německé části polského území několik židovských ghett. Osudy Rachel a její rodiny byly spojeny hned se třemi těmito ghetty, a tak má čtenář možnost seznámit se blíže s podmínkami, které panovaly v ghettu v Pabianicích, Lodži a také Varšavě. Kromě každodenních zážitků zde čtenář nalezne také informace o jednotlivých Židovských radách, které měly na starosti chod takovýchto ghett.

Anka Nathanová se narodila v Třebechovicích pod Orebem, tedy asi 13 kilometrů od Hradce Králové. Před válkou studovala na Karlově univerzitě a část života tak strávila v Praze. Nejzajímavější částí této kapitoly však jsou řádky věnované terezínskému ghettu, kam byla Anka transportována v roce 1941. Wendy Holdenová se zde na několika stránkách věnuje terezínskému kulturnímu životu a jeho zástupcům. Anka se dokonce osobně znala s dirigentem terezínského orchestru Karlem Ančelem. Do Terezína byli navíc posláni také židé z Dánska, jehož vláda se brzy začala ptát, kde jsou a jak je s nimi zacházeno. Nacisté proto souhlasili s návštěvou delegace Mezinárodního červeného kříže v Terezíně. Pro tyto účely byla část ghetta „zkrášlena“ a vězni byli nuceni pro zástupce červeného kříže sehrát „divadlo“ o bezstarostném životě. Autorka tuto událost neopomněla na několika stranách zachytit.

Všechny tři měly stejný osud, a sice transport do koncentračního tábora Osvětim, kde strávily několik dní, než byly opět přesunuty jinam. Právě těmto okamžikům se věnuje čtvrtá kapitola monografie, která je rozdělena na tři části, z nichž každá zachycuje osobní zážitky a vzpomínky jednotlivých žen. Čtenář zde navíc najde také stručnou historii vzniku táborového komplexu v Osvětimi.

Prisca, Rachel i Anka patřily mezi ty vitálnější a zdravější vězeňkyně, byly proto vybrány pro nucené práce v Německu, což jim pravděpodobně

zachránilo život. Jejich novým působištěm se stal Freiberg, město vzdálené 35 kilometrů jihozápadně od Drážďan. Zde byly ženy nuceny pracovat v továrně na výrobu součástek do letadel Arado (německý tryskový bombardér). V páté kapitole se čtenář blíže seznámí s chodem této továrny, ale také se vztahy mezi vězeňkyněmi a dozorci, mezi kterými se našli tací, kteří byli ochotni ženám občas vypomoci. Čtenáře také mohou zaujmout autorkou zaznamenané vzpomínky na stupňující se spojenecké letecké útoky, především pak zničující nálet na Drážďany, provedený 13.–15. února 1945.

V následující kapitole popisuje Wendy Holdenová chaotický a spěšný transport žen z Freibergu do Mathausenu, jenž si vynutila situace na přibližujících se frontách války. Tato cesta vedla přes tehdejší území Sudet a Protektorátu Čechy a Morava. Vlák byl přitom nucen mnohokrát měnit svoji trasu a udělat několik nedobrovolných zastávek. Dne 21. dubna dorazil na nádraží v Horní Bříze, městečka vzdáleného 13 kilometrů od Plzně, kde byl odstaven na vedlejší kolej, neboť mu rozbitá trať neumožňovala pokračovat dál na Plzeň. Právě hodinám, které vězeňkyně strávily na hornobřízském nádraží, věnuje autorka značnou pozornost. Přednostovi stanice Antonínu Pavlíčkovi se totiž podařilo zorganizovat potravinovou pomoc pro uvězněné, kterým byla, díky dobrovolné sbírce hornobřízských občanů, podávána bramborová polévka a bílý chléb. Autorka je přesvědčena, a dokládá to také výpověďmi pamětníků, že právě tento čin zachránil život většině ženám v transportu.

Strastiplná cesta sledovaných žen skončila v táboře Mathausen, jenž patřil k nejtvrdějším pracovním táborům vytvořených nacisty. Autorka zde líčí historii vzniku tábora a podmínky, které v něm panovaly. Holdenová věnuje prostor také vztahům mezi vězni a obyvateli města Mathausen, které se nacházelo pod kopcem, na němž samotný tábor ležel. Čtenář se tak dozví, jak o lidech netečných k dané situaci, tak o lidech ochotných ženám pomoci.

Vytouženou svobodu přinesli vězňům příslušníci 11. obrněné divize 3. americké armády v sobotu 5. května. Obsahem osmé kapitoly proto jsou především vzpomínky uvězněných žen na osvobození, ale také samotných amerických vojáků, kteří byli často šokováni tím, co v Mathausenu spatřili. Autorka zde věnuje prostor také složité situaci, jež nastala bezprostředně po ukončení války v Evropě. Především bylo potřeba zajistit zdravotnickou péči pro miliony osvobozených lidí, prověřit jejich totožnost a zajistit jim repatriaci do jejich vlasti.

Závěrem sleduje autorka návrat Prisky, Rachel a Anky do jejich předválečných domovů a přináší čtenáři obraz složité poválečné situace v Polsku a Československu. Všem třem ženám nakonec podařilo dožít vysokého věku a udržet své děti naživu. Eva, Marek a Hana se narodili v posledních dnech

války ještě v nacistickém zajetí. Po čase se několikrát sešly v rámci různých výročních akcí, čemuž jsou věnovány poslední stránky knihy.

Publikace Wendy Holdenové přispívá k dějinám holocaustu především zachycením osobních vzpomínek jeho přímých účastníků. Kapitola zabývající se transportem vězňů z Freibergu do Mathausenu přes české území je pak obohacením regionální histografie severního Plzeňska. Autorka využila při svém výzkumu značné množství archivních pramenů a její badatelské postupy a využití metody práce se ukázaly jako velice účelné. Především využití metody orální historie. Monografie je psána popularizační formou a patrně zaujme především širší laickou veřejnost, nicméně může být užitečným zdrojem informací i pro odborníky.

Mgr. Martin Lang
Lipová 610
330 12 Horní Bříza
Česká republika
e-mail: langy14@khv.zcu.cz